

Kaya-Kılıç, A. ve Tekin, H.H. (2019). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerinde İhmal ve İstismar Vakalarına Verilen Hizmetlerin Niteliğine İlişkin Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 843-865.

Araştırma

Makale Geliş Tarihi: 03.07.2019

Makale Kabul Tarihi: 11.09.2019

SOSYAL HİZMET UZMANLARININ KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK BİRİMLERİNDE İHMAL VE İSTİSMAR VAKALARINA VERİLEN HİZMETLERİN NİTELİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Opinions of Social Workers on the Quality of Services Provided for Cases of Neglect and Abuse in Child Protection Units.

Ayten KAYA KILIÇ*

Hasan Hüseyin TEKİN**

* Dr. Öğretim Üyesi, Akdeniz Üniversitesi Manavgat Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-7884-7111

** Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-6300-4098

ÖZET

Çocuk ihmal ve istismarı sadece maruz kalan çocuğu ve aileyi değil aynı zamanda yaşadığı toplumu da etkileyen önemli bir sosyal sorundur. Bu açıdan, çocukların her tür ihmal ve istismardan korunmasında önemli görev üstlenen çocuk koruma hizmetlerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmanın amacı, Korunmaya Muhtaç Çocuk (KMÇ) birimlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının çocuk ihmal ve istismar vakalarına verilen hizmetlere yönelik düşünce ve görüşlerini; çocuk ihmal ve istismar vakalarını değerlendirme sürecindeki mesleki tutum ve yaklaşımlarını, alandaki sorunları ve çözüm önerilerini incelemektir. Nitel araştırma yöntemi ile tasarlanan çalışmada, Konya ilinde KMÇ birimlerinde görevli 12 sosyal hizmet uzmanıyla Nisan- Mayıs 2019 tarihleri arasında derinlemesine görüşmeler yapıldı. Verilerin çözümünde içerik analizi kullanıldı. Çalışmada elde edilen sonuçlarda; çocuk ihmal ve istismarı vakalarının ilk değerlendirme sürecinde

ebeveynlerin aşırı tepkili, kaba ve görüşmeyi ret edici davranışlar gösterdikleri, mağdur çocuğa uygulanan baskının ihmal ya da istismarı açıklamasını zorlaştırdığı, sosyal hizmet uzmanlarının cinsel istismar ve ensest vakalarında durumu aile üyelerine açıklanmada güçlük çektikleri ve vakalarının değerlendirilmesinde kararsızlık yaşadıkları belirlendi. KMÇ hizmetlerinde yaşanan sorunlar arasında; nicelik ve nitelik yönünden personel eksikliği yaşandığı ve hizmet içi eğitimin olmadığı belirlendi. Belirtilen önerilerde; personel sayısının artırılması, hizmet içi eğitimlerin verilmesi, çocuğa yönelik cinsel istismar alanında yüksek lisans mezunu meslek elemanlarının çalıştırılması ve süpervizörlük sisteminin getirilmesi yer aldı.

Anahtar Sözcükler: Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimi, İhmal ve İstismar Mağduru Çocuk, Çocuk Koruma Sosyal Hizmet Uzmanı,

ABSTRACT

Child neglect and abuse is an important social problem that affects not only the child and the family being exposed, but also the society in which they live. In this respect, child protection services, which play an important role in protecting children from all kinds of neglect and abuse, should be examined and evaluated. The aim of this study is to examine the opinions and remarks of social workers in the Child Protection Units (CPU); their professional attitudes and approaches in evaluating child neglect and abuse cases; and the problems they face and their solution offers in this respect. In this study, which was designed with qualitative research method, in-depth interviews were conducted with 12 social workers working in Child Protection Units in Konya between April-May 2019. Content analysis was used for data analysis. In the initial evaluation process of child neglect and abuse cases, it was determined that the parents were overreacting, rude and refusing the interview; the pressure applied to the victim child made it difficult to explain neglect or abuse; the social workers had difficulty in explaining sexual abuse and incest cases to the family members and they were indecisive in the evaluation process. Among the problems experienced in child protection services; it was determined that there was a lack of employee in terms of quantity and quality and there was no in-service training. Increasing the number of employees, providing in-service trainings, employing post-graduate professionals in the field of sexual abuse and introducing a supervisory system were among the suggestions mentioned.

Key Words: Child Protection Units, Child Victims of Neglect and Abuse, Child Protection Social Workers

1. GİRİŞ

Çocuğun fiziksel sağlığı, psikolojik ve sosyal gelişimi üzerinde yıkıcı etkileri olan çocuk kötü muamelesi ya da istismarı (Poblete 2003:2; Tufford ve diğ., 2015: 229) Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra önemli bir toplumsal sorun olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Güner ve diğ., 2010: 109; Küçük, 2016: 262). UNİCEF 2015 yılı raporu, Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği 2016 yılı Çocuk İstismarına Yönelik Raporu ve 2018 yılı Türkiye Çocuk İstismarı Raporu'nda, Türkiye'de her geçen yıl ihmal ve istismar mağduru çocuk sayısında artış olduğu bildirilmektedir. İhmal ve istismar mağduru çocuk sayısındaki bu artışlarla birlikte hakkında işlem yapılan, sosyal hizmet müdahalesini gerekli kılan ve koruma altına alınan çocuk sayısında da artışlar olmaktadır.

İhmal ve istismar mağduru çocuk, bedensel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişimi tehlikede olması nedeniyle “korunma ihtiyacı olan çocuk” tür (Koca, 2012: 116). Korunmaya ihtiyaç duyan çocukların belirlenmesi, fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimleri için uygun koşulların ve güvenliklerinin sağlanması hem uluslararası hem de ulusal hukuk kuralları çerçevesinde toplumların en temel sorumluluğudur (Uğurlu ve Aksoy Gülsen 2014: 3-7). Bu doğrultuda sunulan çocuk koruma hizmetleri, çocukların güvenliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk koruma hizmetleri kapsamında; hakkında bildirim yapılan çocukları ve aileleri yasal mevzuat doğrultusunda değerlendirmek, çocuklara kötü muamelenin meydana gelip gelmediğine karar vermek, çocukların refahını sağlamaya yönelik müdahale planları geliştirmek yer almaktadır (Mitnick ve diğ., 2016).

Çocuk refahı müdahalesinin temel amacı, çocuğun kötü muameleden korunmasını sağlamaktır (Drake ve diğ. 2006). Bu doğrultuda verilen hizmetler sosyal hizmetin temel uygulama alanında yerini almaktadır (Polat Uluocak ve İçağasioğlu Çoban 2011:171; Yazıcı, 2012). Sosyal hizmet mesleğinin öncelikli görevi çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ve iyilik halini sürdürmesine yönelik uygun sosyal hizmet müdahalelerinin belirlenerek koruyucu, destekleyici hizmetlerin sunulmasını sağlamaktır (Yolcuoğlu, 2009; 44). Çocuk koruma hizmetlerinde görevli sosyal hizmet uzmanları çocuğa yönelik kötü muameleye karşı koruyucu rol üstlenerek (Maguire-Jack ve diğ. 2018: 50) korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında en uygun kararı vermek ve müdahalede bulunmak için görevlendirilmektedirler (Stokes ve Taylor, 2014: 386).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik verilen hizmetlerde bir takım sorunlar görülebilmektedir. Bu sorunlar vaka yoğunluğu, iş yükü, kaynak ve personel yetersizliği, mesleki yeterliliğe ve tecrübeye sahip olmayan meslek elemanlarının çalıştırılması, süpervizör eksikliği gibi önemli sorunlardır (McGregor, 2009; Tuncer ve Erdoğan 2018: 525). Alanda görülen bir diğer sorun da, sosyal hizmet uzmanları tarafından korunma ihtiyacı olan çocuk vakalara yönelik yapılan çalışmaların zaman zaman medyaya yansımalarıdır. Medyada verilen yanlış ya da eksik bilgiler sosyal hizmet uzmanlarının üzerinde baskıya neden olabilmektedir. Korunma ihtiyacı olan çocuk alanının kendine özgü koşullarının ve sosyal hizmet uygulamalarının meslek elemanları tarafından açıklanması kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi açısından önemlidir. Bu açıdan çalışmanın hem kamuoyu tarafından konu hakkında yanlış bilinenlere ışık tutması hem de literatüre katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerindeki Sosyal Hizmet Müdahalelerine İlişkin Uygulamalar

Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (AÇSPB) Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. Çocuk koruma hizmetlerinde ihmal ve istismar mağduru çocuklara sunulan hizmet modelleri arasında, kurum bakımı, koruyucu aile hizmeti, evlat edinme, çocuğun ailesi yanında bakımı ve korunması yer almaktadır (Yolcuoğlu 2009). Türkiye’de yasal mevzuat ile tüm kamu kurum ve kuruluşları ile bu kuruluşlarda çalışanlar, sivil toplum kuruluşları, ihmal ve istismar mağduru olup yardıma ihtiyacı olan çocuk hakkında haberdar olan kişiler AÇSPB İl Müdürlüklerine bildirim yapma zorunluluğu vardır. Aynı zamanda basın ve yayın organları ile benzeri iletişim araçlarında çıkan haberler de ihbar kabul edilmektedir. (Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik). Dolayısıyla AÇSPB İl Müdürlükleri Korunmaya Muhtaç Çocuk (KMÇ) şubelerine yapılan ihbar ya da bildirim sonrası görevli sosyal hizmet uzmanları ve diğer personel tarafından işlem başlatılmakta, alandaki temel yasal düzenleme olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) çerçevesinde çalışmalar yapılmaktadır (<https://www.ailevecalisma.gov.tr/> Erişim Tarihi: 29.08.2019).

İhbar ya da bildirim sonrasında sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek elemanları tarafından çocuğun yaşadığı yerde sosyal inceleme yapılmaktadır. Sosyal

incelemede yasal mevzuat sosyal hizmet uzmanına çocuk hakkında vereceği kararda iki seçenek sunmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005):

1. Seçenek: Korunma ihtiyacı olan çocuğun öncelikle aile yanında bir takım tedbirlerin (Danışmanlık, barınma, sağlık, eğitim tedbirleri) alınarak korunması ve desteklenmesidir.

2. Seçenek: Çocuk hakkında bakım tedbir kararının alınmasıdır. Bir başka ifadeyle çocuğun yaşadığı yerden ve ailesinden alınarak resmi veya özel kuruma yerleştirilmesine ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasıdır.

Bu iki seçenek doğrultusunda sosyal hizmet uzmanı tarafından yapılan sosyal inceleme raporunun Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2006) 21. maddesinde belirtilen esaslar doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. İlgili Yönetmelik çerçevesinde alınan tüm bilgilere ek olarak çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü ve iyilik halini bozan riskli durumların varlığı, ailenin istismara bakış açısı, istismarın tekrarlanma durumu, ailenin bu duruma yaklaşımı (Buz ve diğ. 2015), cinsel istismar durumunda ailenin istismarı ret eden tavrı ve bakış açısı, ailenin cinsel istismar nedeniyle çocuğu suçlaması ve önyargı ile hareket etme durumu (bekarete bakış açısı), ailenin çocuğun eğitimine ve psikolojik desteği devam ettirme isteği yer almakta ve bu konularda kapsamlı bir değerlendirme yapılmaktadır (Öztürk 2009).

Sosyal inceleme sonucunda sosyal hizmet uzmanı çocukla ilgili en uygun hizmet modelinin ne olduğuna dair bir karar vermektedir. Çocukta ihmal davranışın nedeninin ailenin sosyal ve ekonomik yetersizliklerinin belirlenmesi durumunda sosyal hizmet uzmanı ailenin ihtiyacı doğrultusunda aynı ya da nakdi yardım bağlanması kararını verebilmektedir (Yolcuoğlu 2009; Bilgin ve Aydemir 2013). Çocuğun bakımından sorumlu olan kişi ya da kişilerin görevini yerine getirmediği ve çocuğun risk altında olduğunun belirlenmesi durumunda ise çocuğun aileden alınarak kurum bakımına alınması kararı verilmektedir (ÇKK 5/1-c bakım tedbiri kararı). Bakım tedbir kararının verilmesi sonrasında sosyal hizmet uzmanı tarafından hazırlanan SİR ve talep yazısı AÇSPB İl Müdürlüğü aracılığıyla yetkili mahkemeye veya çocuk hakimine gönderilmekte, ancak acil hallerde sosyal inceleme yapılmadan İl Valilik oluru ile çocuğun korumaya alınması sağlanmaktadır (<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/> Erişim tarihi: 01.09.2019). Haklarında bakım tedbiri kararı alınan çocuk durumuna uygun kuruluşa yerleştirilmektedir.

Çocuğun cinsel istismara maruz kalması durumunda yapılan işlemler farklılık arz etmektedir. Çocuklarla ilgili dava süreci T.C. Adalet Bakanlığı çocuk savcıları tarafından başlatılmaktadır. Mağdur çocuk kolluk kuvvetleri tarafından sivil bir araçla Çocuk İzlem Merkez'ine (ÇİM) götürülmektedir. ÇİM'de cinsel istismar mağduru çocuğun ifadesi özel eğitim almış adli görüşmeci olarak görev yapan sağlık personeli (sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, psikolog) tarafından, aynalı bir odada, ses ve görüntü kaydı ile alınmakta, muayenesi ise adli tıp uzmanı, çocuk psikiyatri uzmanı ve çocuk hastalıkları uzmanı tarafından yapılmakta, çocuğun bu süreci video kamera ile görüntülü olarak kaydedilmektedir. Tüm bu süreç Cumhuriyet Savcısı, kolluk kuvveti, AÇSPB personeli, çocuk avukatından oluşan multidisipliner bir ekip tarafından yapılmaktadır (Acehan ve diğ. 2013). Çocuğun güvenliği konusunda, ensest vaka olması, ailenin istismara bakış açısı, çocuğun kalacak yerinin olup olmaması ve benzeri konular adli görüşmeciler, Cumhuriyet Savcısı, AÇSPB personeli tarafından birlikte değerlendirilmekte ve gerekli görülmesi halinde çocuk AÇSPB' bağlı kuruma teslim edilmektedir.

Hakkında bakım tedbir kararı verilen çocuk aileden alınarak çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimine yerleştirilmektedir. Çocuk Hizmetlerine İlişkin 2012/15 sayılı genelgeye göre en fazla 8 gün içinde görevli meslek elemanları tarafından çocuklar değerlendirilmekte, olumlu gelişim gösteren çocuğun aileye teslim edilmesinin uygun görülmesi durumunda sosyal inceleme raporu mahkemeye gönderilmekte ve bakım tedbiri kaldırılarak hakkında danışmanlık tedbiri kararı alınan çocuk ailesine teslim edilmektedir (Yazıcı 2012).

2. YÖNTEM

2.1.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, KMÇ birimlerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismar vakalarına verilen hizmetlere yönelik düşünce ve görüşlerini, vakaları değerlendirme sürecindeki mesleki tutum ve yaklaşımlarını, bu alandaki sorunlar ile sorunlara yönelik çözüm önerilerini inceleyerek ortaya koymaktır.

2.2.Araştırmanın Modeli

KMÇ birimlerinde çocuk ihmal ve istismar vakalarına sunulan hizmetleri, alanda görevli sosyal hizmet uzmanlarının bakış açısı ile derinlemesine incelemek amacıyla hazırlanan bu çalışma nitel araştırma yöntemi ile tasarlandı.

Çalışmada, amaçlı örneklem modeli ile Konya ilinde KMÇ birimlerinde görevli tüm sosyal hizmet uzmanlarıyla (22 kişi) çalışmaya katılımları konusunda görüşüldü. Çalışmayı kabul eden 12 sosyal hizmet uzmanı çalışmanın örneklemini oluşturdu.

2.3. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

KMÇ birimlerinde görevli olan ve çalışmayı kabul eden sosyal hizmet uzmanlarıyla Nisan- Mayıs 2019 tarihleri arasında ortalama 40 dakika süren yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapıldı (N=12). Sekiz aç uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formunda; katılımcının hizmet verdiği müracaatçı grubuna yönelik görüşleri, ihmal ve istismar mağduru çocuk vakaların ilk değerlendirilme sürecine ait deneyimleri, çocuk ve aile ilgili verilen kararlarda kararsızlık yaşama durumu, kararsızlık durumunda çözüm arama stratejileri (süpervizörlük alma, meslektaşlara danışma vb.), KMÇ hizmetlerinin değerlendirilmesi, hizmetlerin geliştirilmesindeki önerileri yer almaktadır.

Veri toplama süreci, katılımcıların çalışmaya katılmayı kabul etmelerinin ardından başladı. İlk olarak katılımcılardan görüşme için randevu talep edildi. Katılımcılarla görüşme için uygun gördükleri yer ve saatte yüz yüze görüşüldü. Veriler dijital kayıt cihazı ile toplandı.

2.4. Veri analizi

Verilerin çözümünde içerik analizi yaklaşımı kullanıldı. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen ses kayıtları dökümü yapılarak bilgisayar ortamına aktarıldı. İlk analizde her transkript satır satır kodlandı ve tüm görüşme transkriptleri araştırmacılar tarafından ikiden fazla okundu. Katılımcıların yanıtları sıklığına göre kodlara ayrıldı. Bu kodlar tema ve alt temaların analizinin temelini oluşturdu. Temaların oluşturulmasında alana ait literatür bilgisi ve görüşmeyi yapan araştırmacının gözlemleri de dikkate alındı. Bu doğrultuda veriler beş ana tema altında gruplandırıldı.

2.5. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın örneklemini, Konya ilinde KMÇ birimlerinde görevli olup çalışmaya katılmayı kabul eden 12 sosyal hizmet uzmanı oluşturdu. Katılımcıların; beşi erkek, yedisi kadındır. Yaş ortalamaları $X=36$ 'dır, katılımcıların medeni durumları incelendiğinde beşi evli ve yedisi bekârdır. KMÇ alanındaki çalışma sürelerine bakıldığında, 2 katılımcının 20 yıl ve üzerinde, 2 katılımcının 12-15 yıl arasında, 3 katılımcının 5-8 yıl arasında, 3 katılımcının 3-4 yıl arasında ve 2 katılımcının da 1

yıldır çalıştıkları belirlenmiştir. Katılımcılara ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1.'de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Doğum Yılı	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çalışma Süresi	KMÇ alanında çalışma süresi
K1	Kadın	1994	Lisans	Bekar	1 yıl	1 yıl
K2	Kadın	1987	Doktora	Bekar	3 yıl	3 yıl
K3	Kadın	1990	Lisans	Bekar	5 yıl	5 yıl
K4	Kadın	1969	Lisans	Bekar	20 yıl	20 yıl
K5	Kadın	1968	Lisans	Evli	26 yıl	15 yıl
K6	Kadın	1992	Lisans	Bekar	5 yıl	3 yıl
K7	Kadın	1990	Yüksek Lisans	Evli	7 yıl	7 yıl
K8	Erkek	1974	Doktora	Evli	22 yıl	22 yıl
K9	Erkek	1982	Yüksek Lisans	Evli	15 yıl	8 yıl
K10	Erkek	1962	Lisans	Evli	30 yıl	12 yıl
K11	Erkek	1992	Yüksek Lisans	Bekar	3 yıl	1 yıl
K12	Erkek	1989	Lisans	Bekar	8 yıl	4 yıl

3.Bulgular ve Tartışma

KMÇ birimlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının gözünden çocuk ihmal ve istismar vakalarına sunulan hizmetleri değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan tema ve alt temalar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Tema ve alt temalar

Tema	Alt Tema
1. İhmal ve istismar çocuk alanına yönelik mesleki görüş	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Aile yapısı ✓ Bastırılmış cinsellik ✓ Sosyal medya
2. İhmal, istismar mağduru çocuğun ilk değerlendirme süreci	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ailenin ret edici ve zorba davranışları ✓ Mağdur çocuğa baskı ✓ Cinsel istismar ve ensest varlığını aile üyelerine açıklamada zorluk
3. Uygulamada yaşanan sorunlar ve çözüm yolları	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kararsızlık ✓ Vaka değerlendirme toplantısı ✓ Deneyimli meslek elemanına danışma
4. Katılımcıların KMÇ hizmetlerine bakış açısı	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nitelikli personel sıkıntısı ✓ Personel sayısının yetersizliği, vaka yoğunluğu
5. KMÇ hizmetlerinin geliştirilmesi yönündeki öneriler	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sosyal hizmet uzmanı ve personel sayısının artırılması ✓ Hizmet içi eğitimlerin verilmesi ✓ Alanda lisansüstü mezunlarına öncelik verilmesi ✓ Süpervizörlük sisteminin getirilmesi

3.1.Korunma ihtiyacı olan çocuk alanına yönelik mesleki görüş

KMÇ birimlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismarı vakalarına verilen hizmetlere yönelik düşünce ve görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmadan elde edilen bulgulardan ilki, katılımcıların korunma ihtiyacı olan çocuk alanına ilişkin görüşleridir. Katılımcılar, korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismarı vakalarının her toplumda karşılanabilecek bir olgu olduğunu, ataerkil aile yapısı, parçalanmış aile gibi aileye ilişkin faktörlerin yanı sıra bastırılmış cinsellik, cinsellik konusunda çok katı aile tutumu gibi faktörlerin de çocuğa yönelik ihmal ve istismara neden olabileceğini belirtmiş ve bu tür vakaların sayısında her geçen gün artış olduğunu ifade etmişlerdir.

3.1.1.Aile yapısı, parçalanmış aile

Çalışmada korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismarı vakalarının her toplumda ve aile yapısında karşılaşılabilecek durum olduğu, bu durumun özellikle parçalanmış ailelerde daha çok görülebildiği katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

“Toplumumuzda genişlemiş çekirdek aile modelinin yaygın olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar yaşam alanları farklı olsa da çekirdek aile sisteminde benliklerin farklılaşmadığı, geniş aile sisteminde söz sahibi kişilerin, çekirdek aile sınırlarını çok kolay aşabildiği gözlemlenmektedir. Tam da bu nedenle ataerkil yapı içinde güçsüz kalan kadın ve çocukların kişisel bütünlüklerinin ihlal edilmesi de görünürlüğüne kaybetmektedir. Toplumumuzdaki aile yapısının, bireylerin kendi yaşamlarını kontrol edebilmelerinde sınırlılıklar getirdiği, norm dışında davrananın çeşitli yöntemlerle cezalandırıldığı gözlemlenmektedir.” K7

“Çalıştığım alanda cinsel istismar mağduru çocuklarla ve aileleriyle çalıştım ve sayısız sosyal inceleme yaptım. Her çocuğun öyküsünde farklı aile yapılarını istismara bakış açılarını gördüm. Her dönemde çocuk istismarının çevremizde komşumuzda, yakınımızda yaşanabileceğine gördüm. Çocukların yaşadığı cinsel istismarı zaman zaman ailelerin bildiği halde inkar ettiklerini, gizlediklerini, görmezden geldikleri, özellikle ensest vakalarını kabul edemediklerini ve inkar etme yolunu seçtiklerini tanık oldum.” K4

“Gözlemlerimden edindiğim sonuçlara dayanarak söyleyebilirim ki genellikle parçalanmış aile yapılanması sonucunda bu tarz vakaların görülme sıklığı

artmaktadır.” K1

Günümüzde boşanmalardaki artışın bir sonucu olarak tek ebeveynli aile yapıları yaygınlaşmaya başlamıştır (Canatan ve Yıldırım, 2009: 98). Çocuğa yönelik ihmal ve istismarın sıklıkla karşılaşıldığı durumlar incelendiğinde parçalanmış aile çocuklarının daha büyük risk altında olduğu belirtilmektedir (Finkelhor 1993). Berger (2004:742)'in “Gelir, aile yapısı ve çocuklara kötü muamele riski” isimli çalışmasında, aile yapısının çocuklara kötü muamele riskini farklı şekilde etkileyebileceği, tek ebeveynli ailelerde kötü muamele riskinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finkelhor (2005:63-65), öz annesiyle yaşamayan ve yeterli iletişime sahip olmayan kız çocukların anne denetiminden yoksun kaldığını, tehlikeler karşısında uyarılmadığı ve bu durumun istismara maruz kalmalarına yol açtığı belirtmiştir (Finkelhor, 2005, s.63-64).

3.1.2.Bastırılmış cinsellik

Katılımcıların sıklıkla paylaştıkları diğer bir görüş ise Türk aile yapısının kendine özgü olan ataerkil yapısının ve kız çocuklarında bastırılmış cinsellik dürtüsünün istismara neden olabildiği görüşüdür.

“Ülkemizde cinselliğin bastırılması gereken bir olguymuş gibi yansıtılması ve çocukların küçük yaşlardan itibaren cinsellik hakkında bilgi almasının ve bu konu hakkında konuşmasının ayıp olarak nitelendirilmesi cinselliğin tabulaştırılmasına yol açmaktadır. Bastırma ne kadar kuvvetliyse dışa vurumu da bir o kadar yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir.” K3

“Türk toplumundaki ailelerde çocukların küçük yaştan itibaren cinsel kimliğinin oluşum sürecindeki ihmaller ve ebeveynlerin baskıcı tutumları neticesinde bir yere kadar bastırılabilen cinsellik faktörünün normal olmayan bir biçimde ortaya çıkması sonucu toplumda oldukça sık karşılaşılan olaylar haline gelmiş durumda ne yazık ki.”K1

Türk aile yapısında çocuk ihmal ve istismarı inceleyen çalışmalarda, Türk toplumunda sık karşılaşılan erkek egemen toplum yapısının ve katı kuralların özellikle kız çocukların cinsel kimliğini baskı altında tuttuğu ve cinsel istismar karşısında daha savunmasız ve aciz kalmalarına neden olduğu belirtilmektedir (Öztürk, 2009: 91; Yalçın 2011). Ataerkil aile yapılarında erkek iktidarına karşı kadının itaatkar rolü kız çocuklarını daha güçsüzleştirmekte, yaşça büyük erkeklere

karşı boyun eğici tutum geliştirmelerini sağlayarak bedenleri ile ilgili kendilerini ifade edemez ve karşı çıkamaz duruma gelmelerine neden olmaktadır (Colby, 2005: 137).

3.1.3.Sosyal medya

Katılımcı sosyal hizmet uzmanları, ihmal ve istismar mağdur vaka sayılarında artış olduğunu belirtmişlerdir. Korunma ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağduru çocuk sayılarındaki artışta toplumda sosyal medya kullanımının yaygınlaşması sonucu çocuğa yönelik ihmal ve istismar vakalarına ilişkin farkındalığın artması ve buna bağlı olarak bildirimlerin de artmasının etkili olduğu görüşü ortaya konmuştur.

“Toplum içerisinde bu tip vakaların görülme sıklığının artma sebebinin kişilerin bilinçlenmesi, basın yayın organları ve sosyal medya kullanımının artması ve olayların yayılma hızının eskisine oranla kısa olmasına bağlıyorum.”K12

“Sosyal medyanın etkin kullanımı insanların daha da bilinçli hale gelmesi ile birlikte benzeri vakaların gün yüzüne çıkacağını düşünüyorum.” K11

Çocuk ihmal ve istismarına yönelik yapılan çalışmalarda, Türkiye’de her geçen yıl çocuk istismarı sayısının artış gösterdiği belirtilmektedir (UNICEF 2015 yılı raporu, Asuma&İMDAT 2018 yılı Türkiye Çocuk İstismarı Raporu). Pelendecioğlu ve Bulut (2009: 58), tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye’de çocuk istismar oranlarındaki artışın nedeni olarak kişilerin bilinçlenmesinin istismar olayını saklamak yerine yardım isteminde bulunmaya sevk ettiği belirtilmektedir.

3.2. Korunma ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağduru çocuğun ilk değerlendirme süreci

Katılımcıların tümü korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismar vakalarına yönelik yaptıkları ilk değerlendirme sürecinde zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşanan zorluklar arasında; ailelerin aşırı tepkili olmaları, zorba ve görüşmeyi ret edici davranışlarda bulunmaları, aile üyelerinin mağdur çocuk üzerinde uyguladıkları baskı nedeniyle istismarın ortaya çıkarılamaması, fiziksel istismar mağduru bebek vakalarında kesin teşhisin konulmasında yaşanan zorluklar, sosyal hizmet uzmanlarının enest ya da cinsel istismar durumunu habersiz olan aile üyelerine açıklama sürecinde yaşadıkları zorluklar ve açıklandığında ailenin verdiği tepkiyi kontrol etmede yaşanan zorluklar vardır.

3.2.1. Ailenin ret edici ve zorba davranışları

Korunma ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağduru çocuğun ilk değerlendirme sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı zorlukların başında ebeveynlerin meslek elemanlarına yönelik olumsuz davranışlarının geldiği, görüşme esnasında ailelerin aşırı tepkili, kaba ve görüşmeyi ret edici davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir.

“İstismar olayının bir şekilde üzerinin örtülebileceğini düşünen ailelerin yanı sıra gebelik yaşayan çocukların ailelerinde aile içi kriz durumunun yol açtığı kabullenmeme, inkar etme ve çocuğu yok sayma gibi büyük çatışmalar yaşanabiliyor. Toplumda etiketlenme korkusu yaşayan bu tip aileler olayı kapatma yönünde meslek elemanlarına öfkeli olabiliyorlar ve görüşmede zorluk çıkarabiliyorlar.”K1

“Genellikle aileler zorluk çıkarabiliyor. Ev incelemelerinde tehdit ve zorba davranışlara maruz kalabiliyoruz, kolluk kuvvetlerini yanımızda götürmemiz gereken durumlarda olabiliyor.” K9

“Bence en önemlisi, can güvenliği riski. Aileler ihmal ya da istismar gibi iddialar karşısında öfkeli, kaygılı olabiliyor. Bu öfkeyi uzmana yöneltmesi kaçınılmazdır.”K7

“Uzun yıllardır bu alanda çalışıyorum, yapmış olduğum incelemeler sonucunda mahkemelik olduğum vakalar oldu. Tek gittiğim bir vakanın sürecinden sonra fiziksel ve ekonomik istismar nedeniyle çocukları bakım ve barınma altına alınan bir aile daha sonra kendilerini taciz ve tehdit ettiğim, zorla evlerine girdiğim, kendilerine bu süreçle ilgili hiç bir şey sormadan karar verdiğim gibi iddialarla beni mahkemeye verdiler. Bu nedenle 1,5 yıl süren bir davam oldu ve tek gittiğim için kendimi aklamakta zorlandım. Biliyorsunuz yasal olarak sosyal inceleme sürecinde evin içine girebileceğimizi söyleyen hiçbir dayanak yok.”K5

Çocuklarını kötü muamele uygulayan ebeveynler çocuk gelişimi konusunda gerçekçi olmayan beklentilerin yanı sıra çoğunlukla yetersiz ebeveynlik becerilerine sahiptirler (McClennen ve diğ. 2016: 22-23). Çocuk ihmal ve istismarının görüldüğü ailelerde aile ilişkilerinin ve duygusal bağların zayıf olduğu, endişenin ve saldırganca davranışların olduğu bilinmekte ve bu nedenle birçok ebeveynle iyi çalışma ilişkileri kurmak zordur (Maiter ve diğ. 2012: 20). Çocukla ilgili ihmal ya da istismarın ortaya

çıkması özellikle kamuya ait kurumlara olayın intikal ettirilmesi sonucunda ailenin mahremiyeti sarsılmaktadır. Dolayısıyla aile ile ilgili tüm bilgilerin ortaya çıkması ve kendi haklarında bir kararın verilecek olması ailede korkuya ve endişeye neden olmakta, bu nedenle olayın kapatılmasını isteme yönünde meslek elemanını ret edici davranışta bulunabilmektedirler (Öztürk, 2009: 97). Aileler, özellikle de süreçle ilgili belirsizlikten dolayı, yaşamlarına meslek elemanlarının dahil olmasından korkmakta ve bu duruma üzülmeaktedirler (De Panfilis ve Salus, 2010: 182).

3.2.2. Korunma ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağduru çocuğa baskı

Korunma ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağduru çocuğun ilk değerlendirme sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının yaşadığı diğer bir zorluk ise, aileler tarafından çocuğa yapılan baskının çocuğun ihmal ya da istismarı açıklamasını zorlaştırması olarak belirlenmiştir.

“Mağdur çocuğun baskı altında kalması. Olayı tam oluş şekli ile anlatamaması ayrıca tek bir faili üzerinden olayın gitmesi. Bu durum olayın netlik kazanmasını ve sağlık karar vermemizi etkiliyor.” K8

“Kimi vakalarda herkes olayı biliyor bunu hissediyorsunuz fakat muhtemelen babadan korktukları veya toplum baskısı görmekten korktukları için vakaya ilişkin yanltıcı bilgiler veriyorlar, verilen bu bilgilerin yanlış olduğunu hissediyorsunuz fakat ispatlayamıyorsunuz. Örneğin iyi statüye sahip boşanmış bir anne 11 yaşındaki oğlunun babasına görüşe gittiği sırada görülen makat kanamaları nedeniyle hastaneye başvuruyor. Bu şekilde başlayan vaka sürecinde, çocuğun babasına gittiği zamanlarda hazır gıdalarla beslendiğini ve bu nedenle kabız olduğunu bundan dolayı da makatının kanadığını, babasının hiçbir şey yapmadığını belirtmesine rağmen beden dilinden, babanın tavırlarından bu durumun gerçek olmadığını hissediyorsunuz fakat beyanlar ve görüşülen çevredeki kişiler, statüsü yüksek babanın böyle bir şeyi yapmış olmasına ihtimal vermediklerini belirtmeleri gibi ek süreçler elimizi kolumuzu bağlıyor ve hiçbir şey yapamıyoruz.”K5

3.2.3.Cinsel istismar ve ensesti aile üyelerine açıklamada zorluk

Katılımcıların yarısına yakını korunma ihtiyacı olan cinsel istismar mağduru çocuk vakanın ilk değerlendirme sürecinde yaşadıkları en önemli zorluğun, ensest vakalar ile ilgili olduğunu belirtilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının aile üyelerinin haberdar olmadığı durumlarda ensesti aileye açıklanmada güçlük yaşadıkları belirlenmiştir.

“En çok ensest vakalarında zorluk yaşıyoruz. Ensest vakaların toplumsal infiala sebep olabilecek vakalar olması nedeniyle biz oldukça hassas ve gizlilik ilkesine uygun şekilde çalışmaya uğraşıyoruz. Bu vakalarındaki diğer bir sorunda aile içi rol çatışmaları, annelerin ensest mağduru kızlarını birer rakip olarak görmeleri ve çocuğun aileden uzaklaşması ve bir daha asla geri dönmemesi için gerçek dışı çocuğu suçlayıcı beyanlar verdiklerine şahit oluyoruz. K5

“Olayın aile içinde yaşanmasında açıklama güçlüğü yaşanmaktadır. Ensest olayı aile içinde yaşanan ve duyulduğunda toplum içinde huzursuzluk yaratacak ayrıca aile içi dinamikleri bozacak bir durum olduğu için yaşanan durumun ensest olduğunu diğer aile üyelerine açıklarken zorlanıyoruz. Böyle bir durumu haber vermek insani olarak da mesleki olarak da zor.” K10

“Ensest vakalarında bunu durumdan habersiz diğer aile üyelerine açıklamak ayrı bir zorluk, kardeş ensesti ve çocuklar küçükse bunu aileye açıklamak ya da her iki çocuğun bir arada rehabilite edileceği bir süreci hazırlamak ayrı bir zorluk. Cinsel istismar vakalarını durumdan haberi olmayan aileye ilk kez biz bildirebiliyoruz ailenin ilk duyduğundaki tepkiyi ve süreci de kontrol etmek zorunda kalmak da bizleri zorluyor.” K2

Kanunen evlenmesine izin verilmeyen kişiler arasında cinsel ilişki yaşanması ile ortaya çıkan ensest hem mağdur için hem de diğer aile üyeleri için en ağır sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir (Şahin ve Taşar, 2012). Aile içinde yaşanan cinsel istismarın aile dışında yaşanana göre daha ciddi sorunlara neden olduğu belirtilmektedir (Gültekin ve diğ. 2006). Ensestin yaşandığı ailelerle çalışmak ise sosyal hizmet uzmanı için hayli zorlu olabilmektedir (Ertürk, 2009: 97).

3.3.Uygulamada yaşanan sorunlar

Çalışmada, KMÇ alanında hizmet veren sosyal hizmet uzmanlarının korunmaya ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismarı vakalarını değerlendirilme sürecinde kararsızlık ve çözümsüzlük yaşadıkları belirlenmiştir.

3.3.1. Kararsızlık, çözümsüzlük

Katılımcıların tümü korunmaya ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismar vakalarının değerlendirilmesinde kararsızlık yaşadıklarını belirtmiştir.

“Zaman zaman çözümsüzlük yaşadığımız oluyor. İstismar mağduru çocuk hakkında hangi tedbiri almalıyım, aileye geri vermeli miyim yoksa vermesem daha mı iyi olur diye ikilemde kalıyorum.”K10

“Çok fazla oluyor. Bazı vakalarda çözüm yolu bulmak imkansızlaşabiliyor bu durumda en az kötüyü seçmek durumunda kalabiliyorum.”K3

“Özellikle ihmal ve istismar vakalarında bazen kararsız ve çözümsüz kalıyorum. Kendi çabalarım ile vakayı çözmeye çalışıyorum.”K5

“Çalışmalarında çözümsüzlük yaşıyorum. Çocuğun kurum bakımını kabul etmemesi, rehabilitasyon sürecine kendisini dahil etmemesi, ailenin meslek elemanının çözüm önerilerine uymaması sürecin kötü işlemesine zaman zaman neden olabilmektedir. Mesleki yıpranmışlık, mesleki danışmanlık konularında süpervizörlük almıyoruz.” K4

Çocuk koruma hizmetlerinde görevli sosyal hizmet uzmanları ihmal ve istismar mağduru çocuk hakkında en uygun kararı vermek için görevlendirilirler (Stokes ve Taylor, 2014: 386). Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanları her gün ihmal ya da istismar mağduru çocukların aileleriyle yüzleşmekte, yaptıkları değerlendirmeler sonucunda çocuk hakkında karar vermek zorunda kalmaktadırlar. Verilen kararlar arasında yüksek risk içindeki çocuğun acil koruma altına alınmasından ailenin ebeveynlik haklarının sonlandırılmasına ya da aile ve çocuğun ihtiyaç duyduğu hizmetlerin belirlenerek çocuğun aile yanında bırakılmasına kadar bir dizi önemli karar yer almaktadır (Polat Uluocak ve İçağasıoğlu Çoban, 2011: 166). Çocuk koruma hizmetlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının, diğer alanlarda çalışanlara göre daha karmaşık bir karar verme süreci ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmektedir (Krase ve De-Long Hamilton, 2015: 971). Yapılan bir çalışmada çocuk koruma hizmetlerinde görevli personelin çalıştıkları tüm vakaların %30'unda karar almanın zor olduğu belirlenmiştir (Mitnick ve diğ. 2016:11). Bunun en önemli nedenini çocuk ve aile için hayati önem taşıyan kararların genellikle belirsizlik durumunda sınırlı kaynaklarla verildiği belirtilmektedir (Stokes ve Taylor, 2014: 386). Meslek elemanları tarafından aile ve çocuk hakkında tutarsız şekilde verilen kararların ailelerde çocuk koruma hizmetlerine yönelik adaletsizlik duygusunu doğurduğu belirtilmektedir (Mitnick ve diğ. 2016:4).

3.3.2. Başvurulan çözümler

Korunmaya ihtiyacı olan ihmal ve istismar mağdur çocuk vakanın ilk değerlendirme

sürecinde kararsızlık yaşanması durumunda 4 katılımcının KMÇ birimlerinde vaka tartışma ve değerlendirme toplantılarına başvurarak karar aldıkları, 4 katılımcının uzun yıllar alan deneyimi olan meslek elemanlarına danıştıkları, 1 katılımcının ise başka illerde aynı alanda çalışan meslektaşlarına danıştığı saptanmıştır. Ayrıca 3 katılımcı KMÇ alanında süpervizörlük olmadığını ve bu nedenle de herhangi bir kişiden destek ve bilgi almadığını belirtmiştir.

3.3.3.Vaka tartışma ve değerlendirme toplantısı

“Müdürlüğümüzün çeşitli meslek gruplarından oluşan, kuvvetli bir komisyonu var. Bu komisyon her hafta toplanır. Vakalar ayrıntılı olarak hep birlikte değerlendirilir. KMÇ alanında uzun yıllar görev yapmış ve bu alanda kendini hem bilgisel hem deneyimsel anlamda ispatlamış meslek elemanlarından oluşan bir komisyon.” K6

“Vaka tartışma ve değerlendirme toplantısına vaka getiriliyor. Vaka tartışılıyor. Genelde istismar vakalarına tek gitmiyorum. Psikolog ve çocuk gelişimci ile gitmeyi tercih ediyorum. Süpervizörlük desteğim yok. Kendi çabalarım ile vakayı çözmeye çalışıyorum.” K5

“Farklı kaynaklardan bilgi toplamayı tercih ediyorum, karar vermek için aile ile kısa süreli bir planlamayı tercih edebiliyorum, Vaka tartışma ve değerlendirme toplantısında mutlaka vakayı sunuyor ve ekiple birlikte bir karar alınmasını önemsiyorum.” K7

3.3.4.Deneyimli meslek elemanlarına danışma

“Karar verme durumunda zorlandığım zamanlar bu alanda uzun yıllar çalışmış meslek arkadaşarımdan fikir edindiğim oluyor.” K11

“Kurum içerisinde yetkin olduğuna inandığım meslektaşarıma fikir danışıyorum.” K3

“Bu durumda daha fazla vaka ile çalışmış olan meslektaşarımla öncelikli olmak üzere fikir alışverişinde bulunuyorum.” K12

Katılımcıların bir kısmı kararsızlık yaşadıkları durumlarda çözüm üretmek için ilgili vakayı haftalık düzenlenen vaka toplantılarına taşıdıklarını ve bu toplantılarda diğer meslek elemanları ile birlikte çözüm üretmeye çalıştıklarını, diğer bir kısmı alan deneyimi olan meslek elemanlarından destek aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak bazı katılımcılar herhangi bir destek almadıklarını ve bu alanda süpervizörlük olmadığını ifade etmişlerdir. De Panfilis ve Salus (2010: 178), süpervizörlüğün çocuk koruma hizmetleri için önemli olduğunu, çocuk güvenliğini etkileyen her türlü vaka

çalışmasına dahil edilmesi gerektiğini, vaka çalışanının çocuk için en uygun kararı vermek ve bunları anlamak için süpervizör ile birlikte çalışması ve işbirliği yapması gerektiğine vurgu yapar. Sosyal hizmet uzmanlarının, kötü muameleye maruz kalmış çocuklara yönelik sosyal inceleme raporu hazırlama sürecinde meslektaş ve süpervizörlerden rehberlik almaları önemlidir (Krase ve De-Long Hamilton, 2015: 980).

3.4.KMÇ hizmetlerine ilişkin sorunlar “Eksileriyle, artılarıyla KMÇ hizmetleri”

Katılımcıların tümü KMÇ hizmetlerine ilişkin olumsuz değerlendirmelerde bulunmuş ve ciddi anlamda yetersizliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Belirtilen yetersizlikler arasında; nitelikli personel sıkıntısı, yetersiz bilgi ve donanıma sahip meslek elemanları, lisans eğitimi sürecinde korunmaya muhtaç çocuk alanına ilişkin herhangi bir ders verilmeyen sosyoloji, aile tüketici bilimleri vb. bölümlerden mezun olan meslek elemanlarının istihdamı, meslek elemanlarına lisans eğitiminden sonra KMÇ ile ilgili herhangi bir eğitimin verilmemesi, personel yetersizliği nedeniyle vaka yoğunluğunun yaşanması ve vakaların sonuç odaklı ele alınması gibi sorunların var olduğu saptanmıştır.

3.4.1.Nitelikli personel sıkıntısı, vaka yoğunluğu

KMÇ birimlerinde nicelik ve nitelik yönünden personel eksikliği yaşandığı, farklı ve alanla ilişkisi olmayan meslek elemanlarının alanda çalıştırıldığı, hizmet içi eğitimlerin yeterince verilmediği ve vaka yoğunluğu yaşandığı belirlenmiştir.

“ÇKK’ya göre çocukla çalışılacak farklı meslek elemanlarının sosyal çalışma görevlisi tanımı altında farklı disiplinlerin tek tipleştirilerek ve mesleklerin özünü kaybetmesi sağlanarak ortak bir hizmet olarak yürütülmesini ve çalıştırılmasını yanlış buluyorum. Örneğin psikolog kendi alanı dışında eğitimini almadığı sosyal hizmet uzmanının görevini yapmak zorunda bırakılmaktadır. Sosyologlar, aile ve tüketici bilimleri gibi meslek elemanları çocuk alanında eğitim almamalarına rağmen çocuk alanında çalışmaktadırlar. Bu da çocuğa verilecek hizmetin, yapılacak rehabilitasyonun, aileye sunulacak rehberliğin yanlış kararların alınmasına, sürecin yanlış yetersiz yönetilmesine neden olabilmektedir.” K4

“Türkiye’de KMÇ alanında çalışacak uzmanların seçilmesi noktasında yetersizlikler vardır. KMÇ çok fazla hassasiyet ve uzmanlar açısından donanım gerektiren bir alandır. Hizmeti veren bireyler yeterli ve yetkin kişiler

*olduğunda verilen hizmetin kalitesi artmaktadır. Ne yazık ki Türkiye’de bu alan için seçilen kişiler çok farklı meslek gruplarından olmaktadır. Örneğin ziraat ya da bilgisayar bölümü okumuş olan bir kişinin bu alanda çalışması direkt hizmet kalitesini düşürmektedir. Çocuk psikolojisinden, çocuğun gelişim dönemlerinden, ihmal, istismar mağduru kişilerin yaşayabilecekleri sorunlardan, **çocuklarla nasıl iletişim kurulması gerektiğinden habersiz olan kişilerin bu alanda çalışması yarar sağlamaktan öte zarar verebilmektedir.** Kurumlarda danışmanlar bazen çocuğun yüksek yararından çok kendilerine düşen sorumluluğu azaltmak adına karar verebilmektedir.”K3*

“KMÇ biriminde çalışan meslek elemanlarının vaka yoğunluğundan dolayı vakaların sonuç odaklı düşünülmesine, vakalarla yeterli görüşmelerin yapılamamasına ve müracaatçıya zaman ayıramamasına neden olmaktadır”
K12

Yolcuoğlu (2009: 55), Türkiye’de aile ve çocuk politikalarında yetersizlikler olduğunu, yetersiz sayıda sosyal hizmet uzmanı ve meslek elemanları ile hizmet veren KMÇ birimlerinde çoğu zaman gerçekleştirilmeden ya da gecikmiş şekilde yapılan ev ziyaretlerinde derinlemesine vaka değerlendirilmesi yapılmadığı ve bu şekilde sosyal inceleme raporlarının yazıldığı ve kararların verildiğini belirtiyor. Ayrıca KMÇ hizmetleri ile ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında; Türkiye’de sosyal hizmet uzmanı istihdamında yetersizlik olduğu ve alanda mesleki yeterliliğe ve tecrübeye sahip olmayan meslek elemanlarının çalıştırıldığını belirtilmektedir (Karataş, 2007: 13; Tuncer ve Erdoğan 2018: 525). Bilgin ve Aydemir (2013)’in çocuk ihmal ve istismar olgu sunumu çalışmasında, hastanede yatmakta olan ihmal mağduru bir çocuk hakkında KMÇ birimi tarafından tüm rutin prosedürlerin uygulandığı, ancak buna rağmen çocuğun bakım tedbir kararının çıkarılması ve kuruluşa yerleştirilmesi işleminin 4 ayda tamamlanabildiğini belirtilmektedirler.

3.5. KMÇ hizmetlerinin geliştirilmesi yönündeki öneriler

Katılımcılar tarafından KMÇ hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik sunulan öneriler arasında: Birimlerde sosyal hizmet uzmanı istihdamının artırılması, lisans eğitiminde çocukların psiko-sosyal gelişim süreçlerine yönelik yeterince a ders almayan meslek elemanların korunma ihtiyacı olan çocuk alanında istihdam edilmemesi, hizmet içi eğitimlere (travma süreci vb. konularında) ağırlık verilmesi, çocuğa yönelik cinsel istismar alanında çalışacak meslek elemanlarına en az yüksek lisans mezunu olma

zorunluluğunun getirilmesi, KMÇ alanında süpervizörlük sisteminin getirilmesi ve personel sayısının artırılması yer almaktadır.

“Çocuk ihmal ve istismar alanı çok geniş ve kapsamlı bir alan olduğundan lisans eğitiminin bu alan için tek başına yeterli olmadığı düşünülmektedir. Lisans üstü programların uygulanması ve bu alanda mesleki bilgi ve yeterliliği olan meslek elemanlarının çalışması, hizmet içi programların olması ayrıca süpervizörlük sisteminin olması alandaki çalışmaların uygunluğuna ve kalitesine katkı sağlayacaktır. Bu konuda çok fazla hizmet içi eğitim verilmiyor, eğitim olduğu zamanlarda da herkesi gönderemiyorlar.”K5

“Sosyal hizmet uzmanlarının alımlarının artırılması gerekiyor. Bunu meslektaşlarıma iş çıksın diye söylemiyorum. Çünkü gerçekten olmuyor. Kuramsal bilgi olmaksızın başlatılan hiçbir müdahale değişime ve güçlenmeye gitmiyor. Ki kaldı ki sosyoloji gibi farklı disiplinden olan arkadaşlarımı bizzat kendileri ne kadar zorlandıklarını dile getiriyorlar. Bu anlamda disiplinleri uygulama alanlarına göre yerleştirmek gerekmektedir. Öte yanda bilinçsiz bir uygulama ailede baskı yaratan bir uygulamanın ötesine geçmiyor. Vakalar hakkına değerlendirme yaparken, bir temele oturarak vakayı sunmak, analiz etmek bunun için KMÇ alanında çalışan profesyonellere hizmet içi eğitimin yapılması. Kanıta dayalı uygulama, alandaki profesyonellere anlatılmalı, süpervizyonla desteklenmelidir.” K7

“İş yükünün altında boğulmayacak bir çalışma sistemi geliştirilmeli. KMÇ gibi hassas bir alanda tecrübe çok önemli, tecrübeli meslek elemanları nedensiz bir şekilde başka birimlere alınmakta ve alana dair hiçbir deneyimi olmayan meslek elemanları doğrudan sahaya sürülmekte. Oysa usta çırak ilişkisi modeliyle deneyimsiz kişilere deneyim kazandırıldıktan sonra alanda sorumluluk verilmeli. İstihdam edilen meslek elemanları sosyal çalışma görevlisi altında her meslekten olması yerine yalnızca bu konuda eğitim alan sosyal hizmet uzmanları olmalı. Mesleki yaşam boyunca çalışanları deneyimleri akademik gelişmeleri sunan bilgilerle desteklenmeli, meslek içi eğitimlere önem verilmeli.”K9

“Öncelikler personel sıkıntısı nedeniyle gereken süre-zaman takibini yapmada yetersiz kalınmaktadır. Öneri olarak; birim içerisinde iş bölümü yapılarak ve meslek elemanlarına (personel eksikliği giderildikten sonra ve personel içerisinde SHU, psikolog, çocuk gelişimci, sosyolog olmak üzere ayrı meslek

elemanları görevlendirilmeli) süreci sağlıklı sürdürebilecekleri sayıda dosya dağılımı yapılması gerekmektedir. Sosyal Hizmet Merkez'lerinin fiziki şartları ve personel eksikliği öncelikli sorunu oluşturmaktadır” K2

Katılımcılar KMÇ hizmetlerindeki sorunların ve yetersizliklerin giderilmesinde personel düzeyinde bazı düzenlemelerin yapılmasının gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Tuncer ve Erdoğan (2018: 525), çocuk refah alanında personel sayısının ve özellikle sosyal hizmet uzmanı istihdamının artırılması gerektiğini, yapılan atamalarda alana özgü lisans üstü eğitim almış kişilere öncelik verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda çocuk koruma hizmetlerinde süpervizörlük sisteminin getirilmesi önerilmektedir. Buz ve diğ. (2015) çalışmalarında çocuğa ilişkin hayati kararların verileceği sosyal inceleme raporunu hazırlarken alanda çalışan meslek elemanlarının süpervizyonluk almaları, vaka tartışması yapmalarının sürece katkı sağlayarak sosyal hizmet uzmanlarına yardımcı olacağını ortaya koymuşlardır.

SONUÇ

KMÇ birimlerinde görevli sosyal hizmet uzmanlarının korunma ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlere ilişkin görüşlerinin yer aldığı çalışmanın sonuçlarında; ataerkil ve parçalanmış aile yapısının, kız çocuklarında bastırılmış cinsellik dürtüsünün, çocuğa yönelik ihmal ve istismar davranışını artırabildiği, korunma ihtiyacı olan çocuk ihmal ve istismarı vakalarının ilk değerlendirme sürecinde ebeveynlerin aşırı tepkili, kaba ve görüşmeyi ret edici davranışlar gösterdikleri, mağdur çocuğa uygulanan baskının korunma ihtiyacı olan çocuğa yönelik ihmal ya da istismarı açıklamasını zorlaştırdığı belirlenmiştir. Katılımcıların cinsel istismar ve ensest vakalarında durumu aile üyelerine açıklanmada güçlük çektikleri, kararsızlık yaşadıkları, kararsızlık durumunda vaka değerlendirme toplantısında vakayı ele aldıkları ya da deneyimli meslek elemanlarına danıştıkları belirlenmiştir. KMÇ hizmetlerinde yaşanan sorunlar arasında; nitelikli personel eksikliği, farklı ve alanla ilişkisi olmayan meslek elemanlarının alanda çalıştırılması, hizmet içi eğitimlerin yetersiz olması ve personel sayısının yetersizliği nedeniyle vaka yoğunluğu yaşanması gibi sorunlar belirlenmiştir. Bu sorunların ve yetersizliklerin giderilmesi için sosyal hizmet uzmanı istihdamının artırılması, hizmet içi eğitimlerin (travma süreci vb. konularında) yeterli aralık ve sayıda verilmesi, yeterince alan deneyimi olan nitelikli personelin çalıştırılması, çocuğa yönelik cinsel istismar alanında çalışacak meslek elemanların bu alanda yüksek lisans mezunu olması şartının ve

süpervizörlük sisteminin getirilmesi ve personel sayısının artırılması önerileri yer almıştır.

Çalışmada elde edilen tüm sonuçlar çerçevesinde, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetleri yürütenler ve bu hizmetlere yönelik politika yapıcılar tarafından verilen hizmetlerin yeniden gözden geçirilerek değerlendirilmesi ve ihtiyaçların belirlenerek bu ihtiyaçlara yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acehan S., Bilen A., Ay M. O., Gülen M., Avcı A., İçme F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), s.591-614.
- ASUMA (Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddetle Mücadele, Uygulama ve Araştırma Merkezi) İMDAT (Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği) (2018). Türkiye'de Çocuk İstismarı Raporu. Erişim adresi: <http://imdat.org> Erişim tarihi: 24.03.2019
- Berger, L.M. (2004). Income, family structure, and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review* 26, 725– 748.
- Bilgin N. ve Aydemir M. (2013). İhmal Edilen Bir Çocuğun Kurum Bakımına Alınması: Olgu Sunumu. *CausaPedia* 2013;2:343
- Buz S., Düzyurt K., Sağlam M. (2015). Aile mahkemesinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 26 (2), 7-29.
- Canatan, K. ve Yıldırım E. (2009). *Aile Sosyolojisi*. I. Basım, Açılım Kitap: İstanbul.
- Colby, B. (2005). The causation of child abuse. N. Frost. (Edt.), *Child Welfare: Major Themes in Health and Social Welfare*, Volume III.
- De Panfilis D., and Salus. M.K. (2010). *Child Protective Services: A Guide for Caseworkers*. Ed: Terrance R Langely. Child Protection, the Courts and Social Workers. Nova Science Publishers. New York.
- Drake B., Jonson-Reid M., Sapokaite L. (2006). Re-reporting of child maltreatment: Does participation in other public sector services moderate the likelihood of a second, maltreatment report? *Child Abuse Negl.* 2006 Nov; 30(11): 1201–1226.
- Finkelhor, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect* 17, 67-70.
- Finkelhor, D. (2005). Risk factors in sexual victimization of children. N. Frost. (Edt.), *Child Welfare: Major Themes in Health and Social Welfare*, Volume III.

- Gültekin, G., Ruban, C., Akduman, B., Korkusuz, İ. (2006). Çocuk ve cinsel istismar. *Adli Psikiyatri Dergisi*, 3 (1), 9-14.
- Güner Ş.İ., Güner S., Şahan M.H. (2010). Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*: 17 (3): 108-113, 2010
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de Çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), 7-19.
- Koca M. (2012). Çocuk istismarında ihbar yükümlülüğü. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3 (1) s.113-128.
- Krase, K. S. and De-Long Hamilton, T. A. (2015). Preparing social workers as reporters of suspected child maltreatment. *Social Work Education*, 34 (8), 967–985.
- Küçük, S. (2016). Analyses of Child Sex Abuse Cases in Turkey: A Provincial Case, *Journal of Child Sexual Abuse*, 25 (3), 262-275,
- McClennen, J.C., Keys A.M., Dugan-Day, M.L. (2016). *Social Work and Family Violence*. 2. Basım. Springer Publishing Company. USA.
- Maiter, S. Palmer, S., Manji, S. (2012). Strengthening Social Worker–Client Relationships in Child Protective Services Addressing Power Imbalances and “Ruptured” Relationships. *Child Maltreatment A Collection of Readings*. Ed: John e. B. Myers. SAGE Publications, USA.
- McGregor, K. (2009). When social workers lose it. *Community Care*, 1797, 16–17.
- Maguire-Jack K, Cao Y, Yoon S. (2018). Racial disparities in child maltreatment: the role of social service availability. *Child Youth Serv Rev*. 86:49-55.
- Mitnick D.M., Smith Slep A. M. Heyman R.E., Malik J. (2016). Child protective services decision-making: Problems and staff views. *Child maltreatment emerging issues in practice, care and prevention*. ed: Angelo P. Giardino. Nova Publisher. New York.
- Öztürk, A. B. (2009). Çocuğun cinsel istismarı ve aileyle çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20 (2), 89-98.
- Pelendecioğlu B. ve Bulut S. (2009). Çocuğa yönelik aile içi istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 9 (1) s. 49-62.
- Poblete X. (2003). Overview of child abuse and neglect. *Protecting Children from Abuse and Neglect in Primary Care*, Michael J. Bannon and Yvonne H. Carter (eds), Oxford, Oxford University Press, 2003
- Polat Uluocak G. ve A İçağasıoğlu Çoban A. (2011). Çocuk istismarı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından profesyonel karar verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22 (2), s.161-173.

- Resmi Gazete, 15 Temmuz 2005. 5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu”
- Resmi Gazete, 24 Aralık 2006, 26386 sayılı “Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”.
- Sibel Kucuk (2016) Analyses of Child Sex Abuse Cases in Turkey: A Provincial Case, Journal of Child Sexual Abuse, 25:3, 262-275, DOI: 10.1080/10538712.2016.1153557
- Stokes J. and Taylor J. (2014). Does Type of Harm Matter? A Factorial Survey Examining the Influence of Child Neglect on Child Protection Decisionmaking. Child Care in Practice, 20 (4); 383–398.
- Şahin, F. ve Taşar, M.A. (2012). Cinsel istismar ve ensest. Türk Pediatri Arşivi Dergisi, 47, 159- 164.
- Tufford, L., Bogo, M., Asakura, K. (2015). How do social workers respond to potential child neglect? Social Work Education, 34(2), 229-243.
- Tuncer B. ve Erdoğan T. (2018). Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. IBAD 3(2), 515-527.
- Uğurlu Z. ve Aksoy Gülsen İ. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. International Journal of Social and Educational Sciences, 1 (1).
- UNICEF (2015) Riskler ve Çocuk Koruma. Erişim adresi: <http://unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=22&mnid=65&d=1&dil=tr> Erşim tarihi: 22.03.2019
- Yalçın, N. (2011). *Türkiye’de Çocuk İstismarı ve Çözüm Önerileri*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi, İstanbul.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (18), 499-525.
- Yolcuoğlu İ.G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Aile ve Toplum, 11(5), 43-57.